

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI

REPUBLIC OF TURKEY
MINISTRY FOR EU AFFAIRS

HAYVAN HAKLARI, HAYVANLARIN KORUNMASI VE REFAHI

MART 2011
ANKARA

İçindekiler

I.	AVRUPA'DA HAYVAN HAKLARI, HAYVANLARIN KORUNMASI VE HAYVAN REFAHI İLE İLGİLİ YASAL ZEMİN	1
II.	AVRUPA BİRLİĞİ MÜKTESEBATINDA HAYVANLARIN REFAHI VE KORUNMASI	3
III.	SOKAK HAYVANLARININ KORUNMASI KONUSUNDA BAZI ÜYE DEVLET UYGULAMALARI .	6
	i. Kontrol Programları	6
	ii. Cezai Yaptırımlar	8
IV.	TÜRKİYE'DE HAYVANLARIN KORUNMASI	9
	i. Sokak Hayvanlarının Korunması	10
	ii. Sokak Hayvanları Dışındaki Hayvanlarının Korunması.....	10

I. AVRUPA'DA HAYVAN HAKLARI, HAYVANLARIN KORUNMASI VE HAYVAN REFAHI İLE İLGİLİ YASAL ZEMİN

Hayvan hakları konusunda uluslararası düzeydeki en önemli metin, Hayvan Hakları Evrensel Beyanname'si'dir. Beyanname 15 Ekim 1978 tarihinde Paris'teki Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Merkezi'nde törenle ilan edilmiştir.

Hayvan Hakları Evrensel Beyanname'si, yaşayan bütün canlıların doğal haklara sahip olduğunun ve insanoğlu tarafından hayvanlara saygı gösterilmesinin, bir insanın bir diğerine gösterdiği saygıdan ayrı tutulamayacağına altını çizmektedir. Bu bağlamda, hayvanlara kötü muamele edilemeyeceği veya zalimane davranışlarda bulunulamayacağı, eğer bir hayvanın öldürülmesi gerekiyorsa, bunun bir anda, acısız ve korku yaratmaksızın yapılması gerektiği, bir insanın desteğine ihtiyaç duyan her hayvanın uygun beslenme ve bakımı görme hakkına sahip olduğu, hayvanlar üzerine yapılan fiziksel ya da psikolojik acı çekmeye sebep olan deneylerin hayvanların haklarının ihlali olduğu, vahşi hayvanların da yaşama hakkına ve kendi doğal çevrelerinde özgürce üreme hakkına sahip olduğu, ölü bir hayvana bile saygıyla davranılması gerektiği, hayvanların kendilerine özgü yasal statüleri ve haklarının hukuk tarafından tanınmak zorunda olduğu, hayvanların güvenliğinin koruma altına alınmasının devlet örgütleri düzeyinde temsil edilmesi gerektiği vb. gibi hayvan haklarına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır.

Beyanname bu alandaki önemli adımlardan birisi olsa da, ilanından önce Avrupa'da hayvanların korunmasına ilişkin bazı ortak çabalar ortaya konmuştur. Uygulama alanı itibarıyla daha geniş kapsamlı bir politika oluşturmak adına, bir bölümü Beyannamenin ilanından önce olmak üzere, Avrupa Konseyi tarafından çeşitli sözleşmeler imzaya açılmıştır. Bunlar:

- 1968 yılında imzaya açılan 65 no'lu Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve 1979 yılında imzaya açılan 103 sayılı Ek Protokol,
- 1976 yılında imzaya açılan 87 no'lu Yetiştirme Amaçlarıyla Muhafaza Edilen Hayvanların Korunması Hakkında Avrupa Sözleşmesi,
- 1979 yılında imzaya açılan 102 nolu Kesim Sırasında Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi,
- 1986 yılında imzaya açılan 123 no'lu Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi,
- 1987 yılında imzaya açılan 125 no'lu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'dir.

Bu Sözleşmelerin bazılarının imzaya açılma tarihinde, doğrudan bu konuların ele alındığı hükümler Avrupa Topluluklarını Kuran Antlaşmaların içerisinde bulunmasa da, üye devletlerin bu alanlardaki hukuki düzenlemelerinin birbirinden farklılık arz edebileceği, bunun da rekabet ve iç pazarın düzgün işlemesi açısından sorun yaratacağı göz önüne alınarak, bu sözleşmelere bazı üye devletlerin yanı sıra, AB de taraf olmuştur. Bunun

sonucunda Avrupa Birliği (AB) bazı yasal düzenlemeleri oluşturmaya başlamıştır. Nitekim Taraf olmanın gereği olarak, hayvanların gereksiz acı çekmelerini önlemenin yanı sıra, gıda güvenliğinin temini ve halk sağlığının korunması amacıyla, hayvanların iyi koşullarda barındırılması, nakledilmesi, kesilmesi, öldürülmesi, deney veya diğer bilimsel amaçlarda kullanılan hayvanların korunması ve hayvanat bahçelerinde tutulan hayvanlar ile ilgili olarak müktesebatta ayrıntılı kurallar ortaya konmuştur (Bknz. Bölüm II).

Amsterdam Antlaşması ile Avrupa Topluluklarını Kuran Antlaşmaya eklenen Hayvanların Korunması ve Hayvan Refahı Protokolü doğrultusunda Topluluk ve Üye Devletler, tarım, ulaştırma, araştırma, iç pazar gibi uygulama alanlarında hayvan refahı gerekliliklerinin gözetileceği konusunda mutabık kalmışlardır. Böylece hayvan korunması ve refahı AB'nin temel hukuki metinlerine yansıtılmıştır. Halihazırda hayvan refahı Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 13.maddesinde açıkça ele alınmaktadır¹.

Yukarıda sıralanan Avrupa Birliği Anlaşması kapsamı dışında kalan tek konu ev ve sokak hayvanlarının korunması olduğundan, Topluluk düzeyinde sokak hayvanlarına yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak 125 no'lu "Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi"ne 16 AB Üye Devleti taraf olmuş, İtalya ve Hollanda ise sözleşmeyi imzalamakla birlikte henüz onay sürecini tamamlamamıştır. Sözleşme taraf olan devletlere, sokak hayvanlarına ilişkin olarak bir takım yükümlülükler doğurmuştur.

Bu Anlaşmanın dibacesinde, insanoğlunun yaşayan bütün canlılara karşı ahlaki bir sorumluluk taşıdığı, evcil hayvanların topluma önemli bir değer kattığı ve evcil hayvanlara yönelik muamelelerde ortak bir standart oluşturarak sorumluluk geliştirmenin temel hedef olduğu belirtilmektedir. Anlaşmanın 1 inci Maddesinde, sokak hayvanı, "evi olmayan ya da sahibinin/bakıcısının hanesi dışında ve herhangi bir bakıcının/sahibin denetimi ve kontrolü dışında bulunan evcil hayvan" olarak tanımlanmıştır. Taraflar kimsenin evcil bir hayvanda gereksiz acı, eziyet veya sıkıntıya yol açacak şekilde davranmaması gerektiğini, hayvan refahına ilişkin temel bir ilke olarak benimsemişlerdir. Bunların yanı sıra, evcil hayvan sahibi olmak için getirilen yaş sınırı, çeşitli yarışma, reklam ve bunun gibi aktivitelerde evcil hayvanların kullanılması, evcil hayvanların eğitimi, ameliyatı, itlaf edilmesi gibi birçok alanda Anlaşma, belirli kurallar koyma ve bunların uygulamalarını denetleme yönünde tarafları yükümlü kılmaktadır.

Anlaşmanın III. Bölümünde, sokak hayvanlarına ilişkin olarak ek tedbirler sıralanmıştır. Buna istinaden taraflar, sokak hayvanların sayısının sorun teşkil ettiğine kanaat getirdiklerinde önlenemez acı, eziyet veya sıkıntıya neden olmayacak şekilde gerekli yasal ve idari tedbirlere başvurmalıdır. Ancak;

¹ Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 13üncü maddesi "Birlik ve üye devletler, Birliğin tarım, balıkçılık, taşımacılık, iç pazar, araştırma ve teknolojik gelişme ve uzay alanlarındaki politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında, dini ayinler, kültürel gelenekler ve bölgesel miras konusundaki adetleri ile ilgili olanlar başta olmak üzere, üye devletlerin kanun veya ikincil düzenlemelerine saygı gösterir ve hissedebilen varlıklar olan hayvanların refahıyla ilgili gerekleri azami ölçüde dikkate alırlar." hükmüne amirdir.

- a) hayvanın yakalanmasını gerektiren durumlarda bu işlem, hayvanda ortaya çıkabilecek fiziksel ve ruhsal acının mümkün olan en düşük düzeyde olacak şekilde gerçekleştirilmelidir,
- b) tarafların, hayvanlarda ortaya çıkabilecek acı eziyet veya sıkıntının en az olacağı bir yöntemle onları tanımlamaları (kimliklendirmeleri) gerekmektedir,
- c) taraflar, plansız bir şekilde üremelerini kontrol altına almak amacıyla kedi ve köpekleri kısırlaştırmalıdır,
- d) taraflar, sokak köpekleri ya da kedilerinin, bulunmaları durumunda bulan kişi tarafından yetkili makama bildirilmesini teşvik etmelidir.

Anlaşmaya taraf olan devletler, ulusal hastalık kontrol programları çerçevesinde zorunlu kaldıkları durumlarda evcil hayvanların yakalanmasında, bakımında ve itlaf edilmesinde belirli kurallar getiren hükümlere istisnai uygulamalar gerçekleştirebilmektedir.

Avrupa Parlamentosu üyeleri, 2 Şubat 2009 tarihinde yayımladığı yazılı beyanda, Üye Devletlerin yukarıda bahsi geçen Anlaşmaya taraf olmaları, cezai müeyyidelerin yanı sıra toplama, kısırlaştırma ve aşılama ile ilgili Üye Devletlerin gerekli mekanizmaları uygulamaya koymalarına yönelik Topluluk düzeyinde önlemler alınması, Konsey ve Komisyon tarafından halihazırda Anlaşmada yer alan yükümlülüklerini yerine getirmeyen Üye Devletlere yeterli düzeyde yaptırım uygulaması gerektiği hususlarında mutabık kalmışlardır.

II. AVRUPA BİRLİĞİ MÜKTESEBATINDA HAYVANLARIN REFAHI VE KORUNMASI

Yukarıdaki bölümde de belirtildiği üzere, AB Antlaşmalarında tarım, ulaştırma, araştırma, iç pazar gibi uygulama alanlarında hayvan refahı gerekliliklerinin gözetileceği hususu belirtildiğinden, bu alanlardaki bazı Avrupa Sözleşmelerine bazı Üye Devletlerin yanı sıra, AB de taraf olmuştur. Bunlardan:

- 87 no'lu Yetiştirme Amaçlarıyla Muhafaza Edilen Hayvanların Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi'ne 24 AB üye devleti ile Avrupa Birliği taraftır. Estonya Sözleşmeyi imzalamış olmakla beraber, henüz taraf olmamıştır.
- 123 no'lu Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'ne 17 üye devlet ile Avrupa Birliği taraftır. Sözleşmeyi imzalamasına rağmen henüz taraf olmamış AB üyesi ülkeler ise Estonya, Macaristan, İrlanda, Polonya ve Portekiz'dir.

Avrupa Birliğinin kabul ettiği ancak taraf olmadığı Sözleşmelerden:

- 65 no'lu Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve 103 sayılı Ek Protokolüne 12 AB üye devleti taraftır. 7 AB üyesi ise önceden taraf olmasına rağmen, sonradan Sözleşmeden çekilmiştir.
- 102 no'lu Kesim Sırasında Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'ne 18 AB üyesi ülke taraftır.

AB müktesebatı kapsamında AB'nin taraf olduğu Avrupa Sözleşmeleri ile Antlaşma kapsamındaki alanlarda, üye devletleri bağlayıcı düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemeler Ortak Tarım Politikası alanında; ticarete konu çiftlik hayvanlarının bakılması, taşınması, kesimi ve öldürülmesi sırasında hayvanların refahının sağlanması, Çevre mevzuatı altında ise deney hayvanları ile doğanın ve biyoçeşitliliğin korunması amacına yönelik hayvanların korunmasını içermektedir.

AB Ortak Tarım Politikası kapsamındaki düzenlemeler müzakere sürecinde 12 no'lu Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası kapsamında ele alınmaktadır. Bunlar, aşağıda sıralanan temel mevzuat ile bu mevzuatın uygulama esaslarını ortaya koyan düzenlemelerden oluşmaktadır:

- 98/58/EC sayılı Yetiştirme amacıyla muhafaza edilen hayvanların korunmasına ilişkin 10 Haziran 1998 tarihli Konsey Direktifi,
- 1999/74/EC sayılı Yumurtacı tavukların korunmasına yönelik asgari standartları belirleyen 19 Temmuz 1999 tarihli Konsey Direktifi,
- 2007/43/EC sayılı Et üretimi için tutulan tavukların korunmasına yönelik asgari kuralları ortaya koyan 28 Haziran 2007 tarihli Konsey Direktifi,
- 2008/119/EC sayılı Buzağuların korunması ile ilgili asgari standartları belirleyen 18 Aralık 2008 tarihli Konsey Direktifi,
- 2008/120/EC sayılı Domuzların korunması ile ilgili asgari standartları belirleyen 18 Aralık 2008 tarihli Konsey Direktifi,
- 1/2005/EC sayılı Hayvanların nakiller ve ilgili işlemler sırasında korunması hakkında ve 64/432/EEC ile 93/119/EC sayılı Direktifler ile 1255/97/EC sayılı Tüzüğü değiştiren 22 Aralık 2004 tarihli Konsey Tüzüğü,
- 1255/97/EC sayılı Mola yerleri ile ilgili kıstaslar hakkında ve 91/628/EEC sayılı Direktifin Ekinde değinilen rota planını değiştiren 25 Haziran 1997 tarihli Konsey Tüzüğü,
- 1099/2009/EC sayılı Hayvanların öldürülmesi esnasında korunmasına ilişkin 24 Eylül 2009 tarihli Konsey Tüzüğü.

Bu düzenlemeler öncelikle hayvanların hissedebilen olduğunu kabul etmekte, engellenebilir acı veya eziyet çekmemesinin temin edilmesi hedeflemekte ve hayvan sahipleri/bakıcılarının asgari refah kurallarına riayet etmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede mevzuat, kendileri veya ürünleri ticarete konu olan hayvanların çiftliklerde bakılması, bunların nakliyesi ve kesimi veya öldürülmesi sırasında uyulması gereken hayvan refahı kurallarını ortaya koymaktadır. Bu mevzuat hayvanlara bakacak ve nakledeceklerin bilgi ve mesleki yeterliliğe sahip olması, hayvanların tutulduğu yerlerde kullanılacak malzemelerin hayvanlara zarar vermeyecek şekilde seçilmesi, hayvanların taşınması ile iştigal edecek nakliyecilerin kayıt altına alınmasını, kesim veya öldürme sırasında hayvanların acı çekmemesi için sersemletilmesi gibi genel kuralların yanı sıra, hayvanların tutuldukları ve kesildikleri yerlerin fiziksel koşullarından, nakil vasıtalarının özelliklerine kadar geniş yelpazede ayrıntılı kuralları içermektedir.

Ayrıca, Avrupa Komisyonu tarafından 2007-2013 yılları için hazırlanan Hayvan Sağlığı Stratejisinde, AB'nin bu alandaki yol haritası ile beraber öncelikli hedefler belirlenmiştir. Bu çerçevede, Topluluk içinde iletişimi ve işbirliğini en üst seviyeye getirerek, sürdürülebilir kalkınma tedbirleri çerçevesinde, çevreye olumsuz etkileri ortadan kaldırmak ve hayvan hastalıklarından kaynaklanan riskleri bertaraf etmek amacıyla, hayvan refahı kurallarının uygulanmasını teşvik etmek, öncelikler arasında yer almıştır.

AB Çevre mevzuatı kapsamında da, uluslararası anlaşmalara taraf olunmasına yönelik mevzuat dışında üye devletleri bağlayıcı sınırlı sayıda düzenleme bulunmaktadır. Buradaki en önemli düzenlemelerden birisi, 3254/91/EEC sayılı Topluluk içinde ayaktan yakalama tuzağını ve bu tuzaklarla ya da uluslararası insancıl tuzak standartlarına uygun olmayan diğer yöntemlerle yakalanan hayvan ürünlerinin Topluluğa girişinin yasaklanmasına dair 4 Kasım 1991 tarihli Konsey Tüzüğü'dür. Tüzük, AB'nin de taraf olduğu 19 Eylül 1979 tarihli Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarının Korunmasına Dair Berne Sözleşmesi kapsamındaki taahhütlerin yansması olarak, nesli tehlikedeki hayvanların AB içi ve dışında korunmasına yönelik çabalara katkıda bulunmayı hedeflemektedir. ABD, Kanada ve Rusya Federasyonu ile yapılan anlaşmalar neticesinde, söz konusu ürünlerin konu olduğu ticarete bir takım kurallar getirilmiştir. Böylece, uluslararası alanda ticaret gücü en yüksek aktör olarak AB, ikili anlaşmalar yoluyla ticari ilişkide bulunduğu ülkelerden uluslararası insancıl tuzak standartlarına uygun hareket etme taahhüdü alarak bu konuda başat bir rol üstlenmektedir.

Çevre mevzuatı kapsamında ele alınan diğer bir husus ise AB'nin de taraf olduğu 123 no'lu Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesini de hedefleyen 2010/63/EU sayılı Deneysel ve diğer bilimsel amaçlarla kullanılan hayvanların korunmasına dair 22 Eylül 2010 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifidir. Direktif 1986 tarihinde kabul edilen ve bu konudaki üye devlet yasalarının, düzenlemelerinin ve idari hükümlerin yakınlaştırılmasına yönelik Direktifin değiştirilerek, daha da güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu direktif uyarınca, deneylerin ve deney sonrasında gerekmesi durumunda hayvanların öldürülmesi işleminin ehil kişiler tarafından yapılması, bu hayvanların tutulduğu ve yetiştirildiği yerlerde hayvan refahı kurallarına uyulması, deneylerin hayvanlara en az acı verecek biçimde yapılması vb. ile deney hayvanı besleyen, tedarik eden ve kullanıcı işletmelere ilişkin ayrıntılı kurallar belirlenmiştir.

III. SOKAK HAYVANLARININ KORUNMASI KONUSUNDA BAZI ÜYE DEVLET UYGULAMALARI²

Bu bölümde, AB üye devletlerinde sokak hayvanlarına ilişkin düzenlemeler, bunların nüfuslarının nasıl kontrol altına alındığına ilişkin ayrıntılar ile bu ülkelerde uygulanan cezai yaptırımlar ele alınmıştır. Ülke örneklerinin seçiminde, kamuoyunda sokak hayvanları ile ilgili herhangi bir sorun olmadığı yönünde bir algının olduğu ülkeler ile bu konuda sorunların olduğu ülkeler göz önüne alınmıştır.

i. Kontrol Programları

Ülkeler bazında yasal çerçeve, kayıt altına alma, sokak hayvanlarıyla mücadelede benimsenen yaklaşımlar gibi parametreler çerçevesinde ön plana çıkan hususlar aşağıda yer almaktadır:

- Özellikle **Belçika, Danimarka, Almanya, Hollanda** ve **İsveç**'te, sokak hayvanlarının kontrolüne ilişkin oldukça etkili bir yasal zemin bulunmaktadır. Söz konusu mevzuatın uygulanmasından yerel otoriteler sorumlu tutulmuştur. Bu ülkelerde sokak hayvanlarına yönelik zorunlu kayıt sistemi uygulanmakta olup, köpeklerin kalıcı olarak tanımlanmasında mikroçip veya dövme (tattoo) yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, AB üyesi olmayan Norveç ve İsviçre de dahil olmak üzere, bu ülkelerde hayvan popülasyonunu kontrol altına almak adına yerel düzeyde eğitim programları düzenlenmektedir. Sokak hayvanlarıyla mücadele noktasında, hayvanlar barınaklara yerleştirilmekte, Almanya dışındaki yukarıda bahse konu ülkelerde, barınaklara yerleştiremeyen köpekler ötenazi işlemine tabi tutulabilmektedir. Diğer taraftan, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti ve İtalya ötenazinin yasal olmadığı ülkeler arasında yer almaktadır.
- **İspanya, Portekiz ve AB'ne yeni üye olan devletlerde (AB-12)** ise sokak hayvanları ciddi bir problem teşkil etmeyi sürdürmektedir. Bu ülkelerde, diğer AB Üye Devletlerinde olduğu gibi, sokak hayvanlarının kontrolüne ilişkin kapsamlı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak mevzuatın uygulanması noktasında önemli derecede aksaklıklar görülmektedir. Bu durumun bir yansıması olarak, söz konusu ülkelerde sokak hayvanlarının kayıt altına alınması ve tanımlanması zorunlu olmasına rağmen, ulusal düzeyde bu şartların tam olarak karşılanmadığına ve yetkili otoritelerin denetimlerini etkin olarak gerçekleştirmediklerine rastlanmaktadır. Kısırlaştırma programlarının uygulanması ise, yetkili otoritelerin maddi ve altyapısal yetersizleri dolayısıyla henüz yeterli bir seviyeye ulaşılmış değildir.

² Bu bölümün oluşturulmasında bir çok ülkedeki hayvanları koruma örgütünün üyesi olduğu, Dünya Hayvanları Koruma Derneği (World Society for the Protection of Animals, WSPA) tarafından Avrupa'da Sokak Hayvanları Kontrol Uygulamaları başlıklı rapor esas alınmıştır. (Tasker, L. (2007) Stray Animal Control Practices (Europe). WSPA and RSPCA)

http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/animalwelfare/WSPA_RSPCA%20International%20stray%20control%20practices%20in%20Europe%202006_2007.pdf

Yasal düzenlemelerde bir takım iyileştirmelerin gerçekleştirilmesine karşılık, uygulamada ortaya çıkan sorunlar, birçok hayvan sever kuruluş tarafından eleştirilmektedir. Sokak hayvanlarının ve bunlara ilişkin mevzuatın uygulanması esnasında teknik ve idari yetersizliklerin ciddi problemlere yol açtığı bazı AB Üye Devletlerindeki mevcut durum aşağıda özetlenmektedir:

- **Birleşik Krallık**'ta, sokak hayvanlarıyla mücadeleye ilişkin 1878'de yürürlüğe konulan kanunla kayıt altına alma işlemi zorunlu tutulmuş, ancak uygulamada etkinliğin sağlanamaması nedeniyle bu zorunluluk 1988 yılında ortadan kaldırılmıştır. Son yıllarda benimsenen politikalar sayesinde sokak hayvanları sorunuyla mücadele kapsamında oldukça önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 2005 yılında çıkarılan kanunla, sokak hayvanlarının toplanması, yerel otoritelerin sorumluluğuna verilmiştir. Toplanan hayvanlar 7 gün boyunca yerel otoriteler tarafından barınaklarda tutulmakta olup, bu süre sonunda sahiplendirilemeyen hayvanlar hayvan refahı kuruluşlarına gönderilmekte ya da bu hayvanlara ötenazi uygulanmaktadır. Sokak hayvanlarının sayısını kontrol altına almak için kısırlaştırma yöntemine başvurulmaktadır.
- Kırsal alanlarda sokak hayvanlarının sayılarında kontrolsüz bir şekilde artış görülen **Fransa**'da, tanımlama ve kayıt altına alma işlemlerinin gerçekleştirilmesi bir zorunluluk olmasına rağmen, uygulamada ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Kaybolan veya terk edilen sokak hayvanları sadece geçici bir süre için barınaklarda tutulmaktadır. Bu süre zarfında sahibi bulunamayan ya da yeniden sahiplendirilemeyen hayvanlara, veteriner hekimler gözetiminde ötenazi uygulanabilmektedir. Bu durum, hayvanların sağlıklı ve genç olup olmadığına bakılmaksızın itlaf edilmesi sonucunu doğurması nedeniyle hayvan severler tarafından sıkça eleştirilmektedir.
- **İtalya**'nın 1991 yılına kadar sokak hayvanları sorununu çözmek için kullandığı yöntem, hayvanların yakalanması ve akabinde öldürülmesi olmuştur. 1991 yılında yürürlüğe konulan yasa ile beraber bu politikaya son verilmiş olup, hayvanların bakımı ve popülasyon kontrolü devletin yükümlülükleri arasında yer almıştır. Sokak hayvanlarının sayısını kontrol altına almak için cerrahi kısırlaştırma yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak, barınakların fiziki şartları ve denetimlerinin yetersizliği, özellikle ülkenin güney bölümünde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.
- **Polonya**'nın hayvanların korunmasına ilişkin mevzuatında, insancıl olmayan ve meşru gerekçelere dayandırılmayan her türlü öldürme yasaklanmaktadır. Bu kapsamda, hayvanların yasal olarak öldürülebilmesi ise, ekonomik gereklilik, hijyen koşulları, bilimsel deneyler gibi nedenlerin ortaya çıkmasıyla sınırlı tutulmuştur. Hayvan barınaklarında ölümlerle sonuçlanan vakalara sık rastlanmamakla birlikte, barınakların sayısı hayvan popülasyonu için yetersiz kalmaktadır.
- **Portekiz**'de yürürlükte olan ulusal mevzuatta, 125 No'lu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinde de yer aldığı üzere hayvanların gereksiz acı

çekmelerini engelleyen hükümler bulunmaktadır. Ancak, cezai müeyyidelere yönelik herhangi bir hükmün yer almaması mevzuatın uygulamadaki yaptırım gücünü zayıflatan bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

ii. Cezai Yaptırımlar

Bu başlık altında, hayvanların korunmasına yönelik mevzuatın ihlali halinde bazı devletler tarafından uygulanan bazı müeyyidelere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

- **Birleşik Krallık;** Hayvan hakları ceza kanununda düzenlenmiş ve hayvan haklarına aykırı muameleler suç olarak addedilmiştir. Ceza Kanunu'nun ilgili 62 inci maddesi gereğince, yasal olmayan hayvan öldürmeleri "hayvan cinayetleri" başlığı altında düzenlenmiş olup, yasal olmayan yöntemlerle ve izinsiz olarak hayvanları öldürmek yaptırıma bağlanmıştır. Öldürülen hayvanların çaresizlik, hastalık ya da hamilelik gibi durumları söz konusu ise suçun derecesi artmaktadır. Kişinin kendini savunmak için gerçekleştirdiği eylemler ise yine yaptırıma bağlanmakla birlikte "gerekçeli öldürme" başlığı altında düzenlenmiştir.

Ceza Kanunu'nun 63 üncü ve 64 üncü maddelerinde hayvanlarda daimi ve geçici hasarlara yol açacak davranışlar, kasıtlı olup olmaması ayrımı gözetilerek yaptırıma bağlanmıştır. 65 inci maddede hayvanların sağlıklı olmayan koşullarda tutulmasıyla ilgili olarak hem ticari amaçlarla tutulan hayvanlar için hem de ev hayvanları için genel düzenlemeler getirilmiş ve hayvanların sağlıksız koşullarda tutulması yasaklanmıştır.

- **Fransa;** Hayvan hakları ceza kanununda düzenlenmiş ve hayvan haklarına aykırı muameleler suç olarak addedilmiştir. Ceza Kanunu'nun R.653-1 numaralı maddesi hem sahipli hem sahipsiz hayvanların vücut bütünlüğüne zarar verecek ve hayatına kastedecek davranışları yasaklamakta, bu tip davranışlarda bulunanların 450 avro para cezasına çarptırılmasını öngörmektedir. Eğer hayvanların hayatına yönelik saldırı bilinçli bir şekilde yapılmış ise Kanunun R.655-1 numaralı maddesi gereğince 1 500 avro para cezası uygulanmakta, hayvanlara kasteden kişinin daha önce de böyle bir suçu var ise ceza 3.000 avroya çıkmaktadır. Hayvanlara yapılan işkenceler, hayvanların kötüye kullanılması ve zalimlik suçlarına Fransız Ceza Kanunu'nun 521-1 numaralı maddesine göre iki yıl hapis ve 30.000 avro para cezası uygulanabilmektedir. Ancak bu cezaların kapsamında boğa ve horoz dövüşleri bulunmamaktadır.
- **İtalya;** 2004 yılında yürürlüğe konulan 281 sayılı Kanun ile hayvanlara karşı işlenen suçlara ağır yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Hayvan sahiplerinin hayvanlarını terk etmesi durumunda bir yıla kadar hapis ve 10.000 avro para cezasına kadar yaptırım uygulanmaktadır. Hayvanları gereksiz yere öldürmenin ya da kötü muameleyle tabi tutmanın ise 18 ay hapis ve 15.000 avro para cezası bulunmaktadır.
- **Macaristan;** Ceza kanunu 226/B maddesine göre; hayvan sağlığına aykırı haksız ve kötü muamelede bulunan veya hayvanlarda kalıcı hasarlara yol açan kişiler ile evcil bir

hayvanı terk edenlere iki yıla kadar hapis cezası, toplum hizmeti veya para cezası uygulanmaktadır. Kanunun 226/A maddesinde ise hayvan dövüşleri yasaklanmıştır.

- **Litvanya;** Ceza Kanununun 230 uncu Bölümüne göre hayvanlara işkence, kötü muamele ve öldürme 3 yıla kadar hapis cezası, toplum hizmeti, para cezası veya asgari ücrette kesinti ile cezalandırılmaktadır.
- **İsveç;** Ceza Kanunu 16 ncı Bölümün 13 üncü Kısmı uyarınca, dikkatsizlik ya da kasıtlı bir hayvana acı çektirecek kötü muamele, fazla çalıştırma suçları iki yıla kadar hapis ve para cezası ile cezalandırılmaktadır.
- **Almanya;** Almanya Ceza Kanununda hayvan haklarına ilişkin bir hüküm bulunmamasıyla birlikte Anayasa'nın 20 inci Maddesi "Devlet gelecek nesiller yararına doğal hayatı ve hayvanları korumak sorumluluğundadır" hükmüne amirdir. Bu maddeyle Almanya hayvan haklarının korunmasına anayasal bir temel kazandırmıştır.

IV. TÜRKİYE'DE HAYVANLARIN KORUNMASI

Türkiye hayvanların korunması konusunda oluşturulan;

- 125 No'lu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 18 Kasım 1999 tarihinde imzalamış, 28 Kasım 2003 tarihinde ise onaylamıştır.
- 123 No'lu Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'ni 5 Eylül 1986 tarihinde imzalamıştır.
- 87 No'lu Yetiştirme Amaçlarıyla Muhafaza Edilen Hayvanların Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi'ni 6 Haziran 2007 tarihinde imzalamıştır.
- 65 No'lu Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve 103 sayılı Ek Protokolüne sırasıyla 19 Aralık 1975 ve 19 Mayıs 1989 tarihlerinde onaylamıştır.
- 102 nolu Kesim Sırasında Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, 17 Eylül 2007 tarihinde imzalamıştır.

Çevre ve Orman Bakanlığının girişimleri ile 2004 yılında kabul edilen 5199 sayılı "Hayvanları Koruma Kanunu" Avrupa Sözleşmesi göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Ayrıca 2006 yılında yine adı geçen Bakanlıkça "Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği" yayınlanarak 5199 sayılı Kanunda yer alan hükümlerin uygulanmasına ilişkin detaylar ele alınmıştır.

Gerek Kanun gerek Yönetmelik her türlü hayvanın korunmasını hedeflerken, içeriğinde sokak hayvanlarının korunmasına dair çok sayıda hüküm bulunmaktadır.

i. Sokak Hayvanlarının Korunması

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ve uygulama yönetmeliği uyarınca; sahihsiz veya güçten düşmüş hayvanların toplatılması, kısırlaştırılması, aşılması, gerekli tıbbî bakımlarının yapılması ve işaretlenmesi, alındığı ortama geri bırakılması, sahiplendirilenlerinin kayıt altına alınması yerel yönetimlere bırakılmıştır. Kanunda yetkili makam olarak tanımlanan Çevre ve Orman Bakanlığı, yetkilerini il müdürlükleri ve yerel yönetimlere devretmiş durumdadır.

Yönetmeliğe göre; geçici bakımevlerine getirilen hayvanların sahiplendirilmesi için belediye tarafından belediye ilân panoları ile belediyenin internet ortamında ve diğer tüm yayın organlarında duyuru yapılmakta ve sahiplendirilme teşvik edilmektedir. Geçici bakımevlerinde on gün süre ile gerekli duyurular yapıldığı halde sahiplendirilemeyen hayvanların; kontrolleri, aşıları ve tıbbî müdahaleler ile kısırlaştırılmaları yapıldıktan ve operasyon yaraları kapandıktan en az yedi gün sonra kayıt altına alınıp, müdahale görmüş olduklarını gösteren işaretleri üzerlerinde olacak şekilde veteriner hekimin onayı ile alındıkları ortama geri bırakması gereklidir. Hayvanların, ilgili belediye sınırları dışındaki bir ortama, ormanlık alana veya diğer yaban hayatı yaşam alanlarına bırakılması yasaktır.

Türk hukuk sisteminde hayvanların vücut bütünlüğüne yönelik saldırılar, işkence benzeri fiiller “suç” değil “kabahat” olarak değerlendirilmekte ve bu kapsamda yaptırım olarak sadece idari para cezaları öngörülmektedir. Sonuç olarak yaptırımlar yetersiz kalmakta, hayvanlara yönelik “suç” işleyenler, onların yaşam hakkına saldırımlar mahkeme karşısına dahi çıkarılmamaktadır. 5199 sayılı “Hayvanları Koruma Kanunu” 14. Maddesi çerçevesinde; hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sığağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak 300 TL para cezasına tabidir. Aynı kanunun 6. Maddesine göre sahihsiz ya da güçten düşmüş hayvanları öldürmek yasaktır. Bu hükme aykırı hareket edenler ise 600 TL para cezasına çarptırılmaktadır. Ayrıca sahihsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur.

Sonuç olarak, yukarıda açıklandığı üzere, sokak hayvanlarının korunması konusunda ülkemizde yasal düzenleme olmasına rağmen, uygulamada bazı önemli eksiklikler bulunmaktadır.

ii. Sokak Hayvanları Dışındaki Hayvanlarının Korunması

Yukarıda da belirtildiği üzere, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu çiftlik hayvanlarının bakımı, nakli ve kesimi sırasında korunmasına ilişkin hükümlere haizdir.

12 no’lu Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası faslı kapsamındaki mevzuata uyum sağlamak için yasal dayanağı oluşturması öngörülen 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu da hayvanların korunması ve refahı ile ilgili hükümleri ortaya koymaktadır.

5996 sayılı Kanunun 9uncu maddesi hayvanların barınma, bakım, beslenme ihtiyaçlarının karşılanması, sağlıklarının korunması, hayvanların kesimi ve itlafı ile hayvanlara hangi hallerde ötenazi yapılabileceği ile ilgili hususlar düzenlenmektedir. Kanunun bu maddesine ilişkin uygulama esasları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmeliklerle ortaya konulacaktır. Kanun uyarınca bu konudaki yönetmeliklerin, 13 Aralık 2011 tarihine kadar yayımlanması beklenmektedir.

Bugüne kadar hayvan refahı konusunda AB mevzuatındakine benzer nitelikte oluşturulan tek düzenleme; 16.05.2004 tarih ve 25464 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren ve deneysel ve diğer bilimsel amaçlar için kullanılan hayvanların üretim yerlerinin teknik, sağlık ve hijyenik şartlara uygun kurulması, çalışması, hayvanların refah ve güvenliğini temin edecek şekilde bakımı ve kullanımlarının sağlanmasını amaçlayan “Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Deney Hayvanlarının Korunması, Deney Hayvanlarının Üretim Yerleri ile Deney Yapacak Olan Laboratuvarların Kuruluş, Çalışma, Denetleme, Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik”dir.

Bunun dışında 09.08.2006 tarih ve 26254 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Hayvancılık İşletmelerinin Kuruluş, Çalışma, Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik’te hayvanların bakımı, beslenmesi, nakliyesi esnasında hayvanlara iyi muamele edilmesi koşulu getirilmiştir. Ancak bu konuda başka ayrıntılı bir hüküm bulunmamaktadır.